

RECENZE

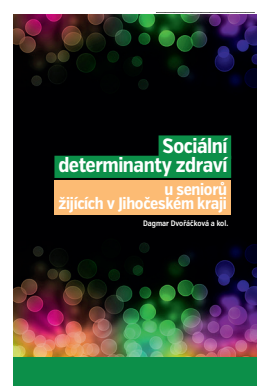
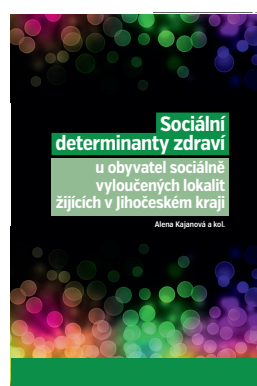
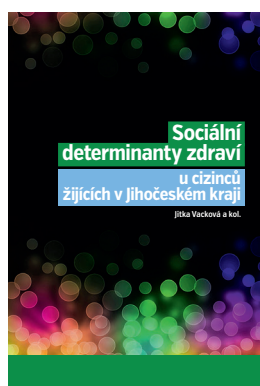
Boledovičová, M. a kol. Sociální determinanty zdraví u rodin s dětmi žijících v Jihočeském kraji. Praha: Nakl. Lidové noviny, 2016, 148 s. ISBN 978-80-7422-469-0

Vacková, J. a kol. Sociální determinanty zdraví u cizinců žijících v Jihočeském kraji. Praha: Nakl. Lidové noviny, 2016, 215 s. ISBN 978-80-7422-544-4

Kajanová A. a kol. Sociální determinanty zdraví u obyvatel sociálně vyloučených lokalit žijících v Jihočeském kraji. Praha: Nakl. Lidové noviny, 2016, 215 s. ISBN 978-80-7422-545-1

Dvořáčková, D. a kol. Sociální determinanty zdraví u seniorů žijících v Jihočeském kraji. Praha: Nakl. Lidové noviny, 2016, 152 s. ISBN 978-80-7422-546-8

Jan Vitoň

Čtveřice výše uvedených publikací vznikla jako výstup projektu, na němž se v letech 2012–2015 podíleli výzkumní pracovníci Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Bylo by možná vhodné hned v úvodu připomenout, že drtivou převahu v autorských kolektivech představovaly až na výjimky ženy. Cílem jejich práce bylo zmapovat vzájemné vztahy mezi vybranými charakteristikami sociální situace a zdravím čtyř sociálních skupin, u nichž je možno předpokládat, že zvolené charakteristiky aktuálně mají a dále budou mít výrazný vliv na jejich zdravotní stav. Cílovými skupinami projektu se stali rodiny s dětmi, imigranti, obyvatelé sociálně vyloučených lokalit a senioři trvale usídlení v jihočeském regionu. Význam a aktuálnost problematiky koncepce sociálních determinantů zdraví „... potvrdila i Světová zdravotnická organizace zřízením Výboru zaměřeného na sociální determinanty zdraví (z anglického názvu WHO's Commission on Social Determinants of Health – CSDH) a iniciací vzniku Politické deklarace sociálních determinantů zdraví přijaté v Riu de Janeiru v říjnu 2011 (Rio Political Declaration on Social Determinants of Health)“.

Úvodní studie Márii Boledovičové a kol. se zaměřila na problematiku sociálních determinantů zdraví u rodin s dětmi v dané lokalitě. Smysl monografie podle názoru autorského kolektivu spočívá „... v zmapování zdravotního stavu rodin s dětmi v sociálním prostředí, v ktorom žijú, v pochopení ich potrieb, odhalení súvislostí medzi sociálnou situáciou respondentov a ich zdravotným stavom a naopak – zdravotným

stavom a ich sociálnou situáciou“. Je logické, že jsou na počátku textu monografie vyjmenovány a zdůvodněny ony vybrané sociální determinanty zdraví: sociální gradient, stres, dětství, sociální vyloučení, práce a nezaměstnanost, závislosti, výživa a doprava. Součástí studie je i přehled o zdravotním stavu dětí a rodin v České republice a podrobnější analýza a hodnocení dětství rodičů a dětí v Jihočeském kraji, včetně takových atributů, jako jsou pohyb, stres, zkušenosti dětí s kouřením a alkoholem, preventivní péče o zdraví dětí a šikana. Monografie je v příloze doplněna formulářem použitého dotazníku.

Nejrozsáhlejší z čtyřdílného cyklu je druhá studie zpracovaná Jitkou Vackovou a kolektivem věnovaná problematice sociálních determinantů zdraví cizinců žijících na jihu Čech, konkrétně v Českých Budějovicích a jejich okolí. Autorský kolektiv se zaměřil na reprezentanty etnik (Slováky, Vietnamce, Mongoly a Ukrajince), kteří se v této části naší republiky usídlili a pracují zde. Každému z uvedených etnik je věnována rozsáhlá kapitola, v níž např. u Slováků mj. analyzována motivace k usídlení se na jihu Čech, jejich subjektivní vnímání zdraví, otázka domestikace v cizím prostředí, výživy, dostupnosti a čerpání zdravotní péče apod. U jazykově i geograficky vzdálenějších etnik se autorský kolektiv zajímal i o problematiku komunikace, sousedských vztahů, odlišných stravovacích návyků, vzdělávacích možností, pracovních příležitostí a přirozeně o jejich vliv na zdraví. Příznačným leitmotivem této studie je naznačení možností, které mohou vést k vzájemnému porozumění

a minimalizaci možných vzájemných konfliktů. Publikace je v příloze doplněna ukázkami záznamových archů pro rozhovor s imigrantem.

Třetí studie z recenzovaného souboru z pera Aleny Kajanové a kol. se zaměřuje na výzkumy zdravotního stavu sociálně exkludovaných (vyloučených) obecně, protože v České republice zcela chybějí výzkumy týkající se neromských obyvatel exkludovaných lokalit. Exkluzi je podle některých badatelů možno pokládat za jednu ze sociálních determinant zdraví, kdy se na zdravotním stavu občanů projevují důsledky bytových podmínek, v takových lokalitách je zvýšený výskyt sociálněpatologických jevů (návykové látky apod.), nasnadě je zhoršená dostupnost zdravotní péče apod. Tyto a další sociální determinanty, např. v podobě sekundárního stresu, mají vliv na předčasná úmrtí, duševní choroby, kardiovaskulární potíže, diabetes či obezitu. Navíc je u osob dlouhodobě žijících v podmínkách sociální exkluze nutno počítat s tím, že „... mohou v důsledku kultury chudoby vykazovat rezignované strategie, které se týkají i přístupu ke zdraví“. K sociálním determinantům zdraví v sociálně vyloučených lokalitách autoři studie řadí: sociální gradient, stres, dětství, sociální exkluzi, práci, nezaměstnanost, sociální oporu, návykové látky (k nim je přiřazováno i hraní na automatech – od občasného hraní až ke gamblerství), výživu a způsob stravování a dopravu. V závěru studie v kapitole Doporučení pro praxi autoři konstatují: „*Problémem je nízká informovanost o následcích spojených s užíváním návykových látek i s nabízenými zdravotně sociálními službami mezi obyvateli sociálně vyloučených lokalit. Navrhujeme zvýšit počty zdravotně sociálních programů zaměřených na problémy s užíváním návykových látek v sociálně vyloučených lokalitách, důležitou úlohu vidíme v roli terénních pracovníků zabývajících se zmiňovanou problematikou. V oblasti prevence hrají důležitou úlohu mimo jiné profese i zdravotničtí nelékařští pracovníci (např. edukací v oblasti zdravého životního stylu, propagací nekuřáctví apod.)*“.

Poslední z cyklu čtyř monografií, kterou zpracovala Dagmar Dvořáčková a kol., je věnována sociálním determinantům zdraví u seniorů v jihočeském regionu. Zájem o oblast problematiky determinant zdraví se vzhledem k prodlužující se střední délce života a aktivnímu stárnutí

seniorské populace jeví – podobně jako ve výše uvedených studiích ve vztahu k jiným sociálním skupinám a s vlastními specifiky – jako potřebný a perspektivní. Samozřejmě že rizikový charakter v této sociální kategorii mají jiné faktory, u seniorů žijících v domácím prostředí se pak především jedná o rizika vyplývající z malnutrice, sebepéče, stresu, sociální opory, sociálního vyloučení a subjektivního vnímání zdraví. Tato publikace vedle pečlivým výzkumem shromážděných a zpracovaných faktů v podtextu upozorňuje na to, nač se v dnešní době rádo zapomíná, totiž že „... stáří není nemoc, ale období života, které má své místo v naší společnosti – a je obohacením pro všechny nižší věkové skupiny. Vzájemné prolínání zkušeností, podpory a pomoci je platformou pro společné soužití“. Aktuální doporučení předkládané analýzy mohou představovat nejenom podněty pro poskytovatele zdravotních i sociálních služeb v dané oblasti, ale mohou být i poučením a inspirací pro rodinné příslušníky, kteří pečují o seniory v domácím prostředí; napomáhají pochopení specifických potřeb této věkové kategorie, a tak mohou vést ke zlepšení kvality jejího života.

Všechny čtyři publikace jsou doplněny rozsáhlým přehledem nejnovější odborné literatury, medailony zúčastněných členů autorského kolektivu a věcným rejstříkem.

Zkoumání determinant zdraví všech čtyř vybraných sociálních skupin nepochybně vyústilo v mnohá, mnohdy i překvapivá zjištění, jež mohou hodně napovědět nejenom o jejich aktuálním zdravotním stavu, ale mohou napomoci stanovit i efektivní strategii prevence při předcházení nepříznivým zdravotním a sociálním důsledkům, jež každodenní životní styl přináší, navíc jedná-li se o sociálně méně odolné skupiny obyvatelstva.

Recenzent:

PhDr. Jan Vitoň, Ph.D., absolvent Filozofické fakulty UK v Praze, který působí na ZSF JU v Českých Budějovicích jako odborný asistent v Ústavu humanitních studií v pomáhajících profesích